

ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

THE EFFECT OF DISTANCE EDUCATION ON THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS FOR WORK IN PRIMARY SCHOOLS

Стаття присвячена висвітленню впливу дистанційного навчання на формування професійної компетентності майбутніх педагогів до роботи в початковій школі. Актуальність статті зумовлена необхідністю формування професійної компетентності, яка визначена у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Визначено, що для формування професійної компетентності майбутніх педагогів до роботи у початковій школі в умовах дистанційного навчання використовують інформаційно-освітнє середовище закладів освіти, електронні навчальні та системні комплекси, персональні веб-сторінки, блоги та веб-квести, а також хмарні технології, пошукові системи, соціальні сервіси. Встановлено, що професійна компетентність майбутнього педагога початкової школи включає мовно-комунікативну компетентність, предметно-методичну компетентність, інформаційно-цифрову компетентність, психологічну компетентність, емоційно-етичну компетентність, компетентність педагогічного партнерства, інклюзивну компетентність, здоров'язберезувальну компетентність, проєктувальну компетентність, прогностичну компетентність, організаційну компетентність, оцінювально-аналітичну компетентність, інноваційну компетентність та рефлексивну компетентність. Встановлено, що важливим інструментом дистанційного навчання у ЗВО майбутніх педагогів початкової школи у ході формування у них професійної компетентності є використання соціальних медіа, а також різних дистанційних платформ, зокрема Moodle, Microsoft Teams, Zoom, Google Meet, Skype, WhatsApp, Viber, Telegram, Email, ClassDojo, Classtime, Kahoot, LearningApps.org тощо. З'ясовано, що професійна компетентність майбутнього педагога до роботи у початковій школі – це поєднання особистісних якостей, знання загальної культури та кваліфікації, уміння, системного володіння та гармонійного включення в педагогічну діяльність задля досягнення оптимальних результатів в професійній діяльності у початковій школі.

Ключові слова: професійна компетентність, дистанційне навчання, початкова школа, педагог, освітній процес, дистанційна платформа.

The article is devoted to highlighting the influence of distance learning on the formation of professional competence of future teachers for work in primary school. The relevance of the article is due to the need for the formation of professional competence, which is defined in the Professional Standard for the professions "Teacher of primary classes of an institution of general secondary education", "Teacher of an institution of general secondary education", "Teacher of primary education (with a diploma of a junior specialist)". It was determined that the information and educational environment of educational institutions, electronic educational and system complexes, personal web pages, blogs and web quests, as well as cloud technologies, search engines are used to form the professional competence of future teachers to work in an elementary school in the conditions of distance learning, social services. It has been established that the professional competence of the future primary school teacher includes linguistic and communicative competence, subject-methodical competence, information-digital competence, psychological competence, emotional-ethical competence, pedagogical partnership competence, inclusive competence, health-preserving competence, project competence, prognostic competence, organizational competence, evaluative and analytical competence, innovative competence and reflective competence. It has been established that an important tool of distance learning in IHE of future primary school teachers in the course of forming their professional competence is the use of social media, as well as various remote platforms, in particular Moodle, Microsoft Teams, Zoom, Google Meet, Skype, WhatsApp, Viber, Telegram, Email, ClassDojo, Classtime, Kahoot, LearningApps.org, etc. It has been found that the professional competence of the future teacher to work in primary school is a combination of personal qualities, knowledge of general culture and qualifications, skills, system mastery and harmonious inclusion in pedagogical activity in order to achieve optimal results in professional activity in primary school.

Key words: professional competence, distance learning, primary school, teacher, educational process, distance platform.

УДК 378.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.1.12>

Докучаєва В.В.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри дошкільної та початкової освіти
Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Тесленко Т.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку початкової освіти в Україні характеризується надзвичайною інтенсивністю та масштабною зміною, що зумовлені не лише актуальними завданнями формування молоді особистості, а й участю системи освіти у процесах

світової інтеграції, які відбуваються в умовах комп'ютеризації та глобалізації. Цільове засвоєння знань, умінь і навичок майбутніми педагогами до роботи у початковій школі, орієнтири розвитку професійної компетентності, розробка та впровадження ефективних освітніх механізмів

є важливими складовими освітньої політики нашої держави.

У сучасних умовах інформатизації освіти розширюється й оновлюється сфера навчання, створюються принципово нові можливості для розвитку інформаційно-технічного забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи у початковій школі. Використання інформаційних технологій у професійній підготовці таких фахівців дає змогу змінювати просторові та часові межі взаємодії, індивідуалізувати освітній процес, адаптувати його до особливостей кожного здобувача вищої освіти, що особливо актуально в умовах дистанційного режиму навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематичні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи у початковій школі є предметом досліджень багатьох науковців, зокрема Н. Яремчук вивчає професійну дистанційну підготовку вчителя початкової школи та висвітлює особливості застосування імерсивних технологій у професійній дистанційній підготовці таких фахівців [7; 8]; С. Гавришко, В. Вдовенко та Д. Губарева досліджують особливості підготовки вчителя початкової школи за допомогою ІКТ в умовах дистанційного навчання [1]; О. Муковіз розглядає вимоги, які ставляться до вчителя початкової школи у ході дистанційного навчання [4]; С. Кізім висвітлює особливості формування професійної компетентності майбутніх педагогів засобами ІКТ [3]; В. Докучаєва, Р. Познанський та І. Швець розглядають особливості діджитал-компетентності як складової формування педагогічної майстерності [2] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість робіт, присвячених особливостям формування професійної компетентності педагога початкової школи в умовах дистанційного навчання, потребує подальших розробок вплив дистанційного навчання на формування професійної компетентності майбутніх педагогів до роботи у початковій школі.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні впливу дистанційного навчання на формування професійної компетентності майбутніх педагогів до роботи в початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом в Україні все більшого поширення набуло використання інформаційного простору та сучасних технологій дистанційного навчання в освітньому процесі у ЗВО. Тому існує проблема подання освітнього контенту з огляду на світову тенденцію до гнучкості та доступності освіти. Дистанційна освіта є одним із головних напрямів програми реформування та модернізації системи вищої освіти України. У сучасних умовах виникла потреба в дистанційному здобутті вищої

освіти. Однією з таких можливостей є дистанційне навчання з використанням новітніх інформаційних та освітніх технологій. Дистанційне навчання – досить складне явище в педагогіці, яке відбувається з використанням цифрових технологій і потребує додаткових зусиль для організації дистанційної взаємодії всіх, хто залучений до освітнього процесу. Тому дистанційне навчання передбачає організацію навчальних курсів. В умовах дистанційного навчання майбутні педагоги початкової школи навчаються самостійно та в певний спосіб і час та за розробленою викладачем програмою.

Професійна підготовка майбутніх педагогів за умов дистанційного навчання є ще одним перетворенням, яке вдосконалює систему освіти з точки зору відкритості, гнучкості, варіативності, вибірковості, альтернативності, мобільності, індивідуальності, автономії та взаємодії.

Впровадження дистанційного навчання в педагогічну практику ЗВО зумовлює появу нових професійних профілів і відображає необхідність профільної підготовки майбутніх педагогів до роботи в початковій школі в умовах дистанційного навчання.

Варто зауважити, що професійне дистанційне навчання педагога початкової школи базується на опосередкованій активній комунікативній суб'єкт-об'єктній взаємодії учасників освітнього процесу та освітнього середовища [8, с. 149].

Для формування професійної компетентності майбутніх педагогів до роботи у початковій школі в умовах дистанційного навчання використовують інформаційно-освітнє середовище закладів освіти, електронні навчальні та системні комплекси, персональні веб-сторінки, блоги та веб-квести, а також хмарні технології, пошукові системи, соціальні сервіси тощо.

Широко використовуваним на сьогоднішній день курсом дистанційного навчання для підготовки майбутніх педагогів початкової школи є інтерактивне дистанційне навчання. Це варіативна, спрямована і контрольована самоосвіта, яка ґрунтується на інтеграції самостійної роботи здобувачів вищої освіти і визначенні рівня їхньої підготовки. Таке навчання створює умови для професійного становлення майбутніх педагогів до роботи у початковій школі, допомагає їм зрозуміти необхідність змінити своє мислення та знайти нові можливості для самореалізації у професійній діяльності.

Формування професійної компетентності у майбутніх педагогів початкової школи визначається як процес становлення професіоналізму таких фахівців.

У ході здобуття освіти у ЗВО у майбутніх педагогів початкової школи формується професійна компетентність, яка включає

мовно-комунікативну компетентність, предметно-методичну компетентність, інформаційно-цифрову компетентність, психологічну компетентність, емоційно-етичну компетентність, компетентність педагогічного партнерства, інклюзивну компетентність, здоров'язбережувальну компетентність, проєктувальну компетентність, прогностичну компетентність, організаційну компетентність, оцінювальну-аналітичну компетентність, інноваційну компетентність та рефлексивну компетентність (рис. 1).

Варто зауважити, що домінуючими блоками професійної компетентності педагога є такі системні ознаки як [5, с. 28]: мотивація (особиста схильність і характер); якості (навчальні здібності, особистість і характеристики, психічний стан і процес); інтегративні риси особистості (упевненість у навчанні, індивідуальний стиль, креативність).

Професійна компетентність педагога початкової школи не повинна бути вузькоспеціалізованою, оскільки йому постійно необхідно розбиратися в різноманітних соціальних, психолого-педагогічних та інших питаннях, пов'язаних з освітою. Для підтримки постійного пізнавального інтересу учнів педагог повинен бути обізнаним з усіма сферами життя, володіти інформацією про події у світі, різноманітні винаходи та новинки науки і техніки. Для цього необхідно використовувати різноманітні джерела інформації та заохочувати учнів до пошуку.

Структура професійної компетентності педагога до роботи у початковій школі представлена як сукупність кількох компонентів [5, с. 39]: мотивація та ціннісні орієнтири (цілі, цінності, інтереси, потреби, орієнтації майбутнього педагога); зміст (науково-теоретичні, науково-методичні, психолого-педагогічні, спеціальні, технічні, ділові знання, професійний досвід, набутий під час навчання); операційні (гностичні, проєктні, конструктивні, комунікативні, організаторські здібності); особистісні (особистісні якості, важливі в професійному плані – людяність, відповідальність, комунікабельність, справедливість, чуйність, ерудиція, креативність тощо); рефлексивні (самооцінка, саморегуляція та самовдосконалення майбутнього педагога).

Варто відзначити, що професійну компетентність педагога початкової школи формують такі компетентності: загальнокультурна (грамотність, знання мови, толерантність, повага до прав і свобод людини, уміння аналізувати та коригувати освітню діяльність); психолого-педагогічні навички (розробка педагогічних та методичних матеріалів, використання сучасних педагогічних технологій освітньому процесі, допомога та підтримка учасників освітнього процесу), інформаційна грамотність (уміння використовувати сучасні інформаційні технології в освітньому процесі, користуватися

електронною поштою, знаходити інформацію в мережі Інтернет) [4, с. 324].

Акцентуючи увагу на впливі дистанційного навчання на формування професійної компетентності майбутніх педагогів до роботи у початковій школі, то доцільно відзначити, що професійне дистанційне навчання таких фахівців виступає комплексною системою психолого-педагогічної діяльності, основою якої є формування їх готовності до педагогічної діяльності в умовах цифрових технологій навчання (довготривалі уявлення про мотивацію та усвідомлення потреб, позитивне ставлення до освітньої діяльності). В умовах дистанційного навчання майбутніх педагогів широко використовують імерсивні технології, які дозволяють ефективно організувати освітній процес відповідно до вимог модернізації, передбачених концепцією «Нової української школи» та домінуючого впливу цифровізації [7, с. 65].

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у професійну підготовку майбутнього педагога у ЗВО зумовлює організацію та функціонування інформаційно-педагогічного середовища, яке може забезпечити ефективність і гнучкість освітнього процесу та широке використання інформаційних ресурсів, що значно розширює можливість традиційних форм навчання, а також можливість створення нових ефективних форм навчання за умов компетентнісного підходу [3, с. 213].

У сучасній школі потрібна творча особистість педагога, яка володіє системними знаннями та новими педагогічними вміннями, готова до постійного самовдосконалення та самореалізації. Саме на це спрямована індивідуалізація професійної підготовки майбутніх педагогів початкової школи. Тому основними цілями професійної підготовки майбутніх педагогів є формування високого рівня комплексних кваліфікаційних навичок, уміння ефективно працювати у професійних сферах світового рівня, безперервне професійне зростання, соціальна та професійна мобільність.

Важливим інструментом дистанційного навчання у ЗВО майбутніх педагогів початкової школи у ході формування у них професійної компетентності є використання соціальних медіа. Так, перевагами використання соціальних медіа у дистанційній освіті є формування мотивації майбутніх педагогів до навчання; посилення процесу навчання; розвиток особистості майбутніх педагогів; формування навичок самостійної роботи. Для успішного та якісного проєктування дистанційного навчання майбутніх педагогів до роботи у початковій школі у контексті формування у них професійної компетентності використовують різні цифрові інструменти. Серед них дистанційна платформа Moodle, яка є освітньою платформою для управління та організації дистанційного навчання. Для проведення відео або

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ:

Мовно-комунікативна компетентність: 1. Здатність надати учням можливість навчатися державною мовою. 2. Здатність забезпечити навчання (за потреби) з урахуванням особливостей мовного середовища навчального закладу (мова відповідного корінного народу чи національної меншини України). 3. Здатність викладати учням іноземну мову та спілкуватися іноземною мовою в професійній обстановці (для вчителів іноземних мов). 4. Уміння формувати та розвивати мовні та комунікативні вміння та навички учня.

Предметно-методична компетентність: 1. Уміння моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів. 2. Здатність формувати та розвивати в учнів основні компетенції та навички, спільні для всіх компетенцій. 3. Здатність проводити інтегроване навчання учнів. 4. Уміння підбирати та використовувати сучасні та ефективні методи та технології навчання та розвитку учнів. 5. Розвивати навички критичного мислення учнів. 6. Уміння оцінювати та контролювати результати навчання учнів на основі компетентнісного підходу. 7. Здатність формувати в учнів цінності ставлення.

Інформаційно-цифрова компетентність: 1. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, шукати та критично оцінювати інформацію, працювати з нею у професійній діяльності. 2. Уміння ефективно використовувати існуючі електронні (цифрові) освітні ресурси та за потреби створювати нові. 3. Уміння використовувати цифрові технології в освітньому процесі.

Психологічна компетентність: 1. Уміння визначати та враховувати вікові та інші індивідуальні особливості учнів в освітньому процесі. 2. Здатність застосовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку позитивної самооцінки та самоідентичності учнів. 3. Уміння мотивувати учнів та організовувати їх пізнавальну діяльність. 4. Здатність формувати учнівські спільноти, де кожен відчуває себе частиною.

Емоційно-етична компетентність: 1. Здатність розпізнавати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби в управлінні власним емоційним станом. 2. Уміння конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу. 3. Здатність визнавати та цінувати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

Компетентність педагогічного партнерства: 1. Уміння міжпредметної (рівноправної та особистісної) взаємодії з учнями в освітньому процесі. 2. Уміння залучати батьків до партнерства в освітньому процесі. 3. Здатність працювати в команді з відповідними професіоналами та парапрофесіоналами для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами.

Інклюзивна компетентність: 1. Уміння створювати умови, що забезпечують функціонування інтегрованого освітнього середовища. 2. Здатність здійснювати освітній супровід учнів з особливими освітніми потребами. 3. Здатність забезпечити кожному учневі сприятливі умови в освітньому середовищі, яке відповідає індивідуальним потребам, можливостям, здібностям та інтересам.

Здоров'язбережувальна компетентність: 1. Уміння організувати безпечне освітнє середовище та використовувати здоров'язберігаючі технології в освітньому процесі. 2. Вміння проводити профілактичну та роз'яснювальну роботу з учнями та іншими учасниками освітнього процесу з безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни. 3. Уміння формувати культуру здорового та безпечного життя учнів. 4. Здатність людини зберігати фізичне та психічне здоров'я під час роботи. 5. Уміння надавати долікарську допомогу учасникам освітнього процесу.

Проектувальна компетентність: 1. Здатність проєктувати центри навчання, викладання та розвитку учнів.

Прогностична компетентність: 1. Уміння прогнозувати результат освітнього процесу. 2. Уміння планувати освітній процес.

Організаційна компетентність: 1. Уміння організувати освітній процес, навчання та розвиток учнів. 2. Уміння організувати різні види і форми освітньої діяльності учнів.

Оцінювально-аналітична компетентність: 1. Уміння оцінювати результати навчання учнів. 2. Уміння аналізувати результати навчання учнів. 3. Здатність до самооцінки та взаємооцінки результатів навчання учнів.

Інноваційна компетентність: 1. Уміння застосовувати науково-пізнавальні методи в освітньому процесі. 2. Уміння використовувати інновації у професійній діяльності. 3. Уміння застосовувати різні підходи до вирішення проблем в освітній діяльності. 4. Навички навчання впродовж життя. 5. Уміння визначати умови та ресурси професійного розвитку протягом життя. 6. Здатність мати справу з іншими вчителями в дусі партнерства та підтримки (у контексті наставництва, супервізії тощо)

Рефлексивна компетентність: 1. Уміння контролювати освітню діяльність та виявляти індивідуальні професійні потреби.

Рис. 1. Професійна компетентність педагога початкової школи

Джерело: сформовано на основі [6]

онлайн-зустрічей використовують платформи Microsoft Teams, Zoom, Google Meet, Skype та ін.; для виконання індивідуальних завдань – WhatsApp, Viber, Telegram, Email тощо; для оцінювання здобутих знань – платформи ClassDojo, Classtime, Kahoot, LearningApps.org, тестові блокти онлайн тощо [1, с. 81].

Варто відзначити, що найпоширенішою дистанційною платформою, яку використовують для професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи у початковій школі є платформа дистанційного навчання Moodle. Ця платформа відрізняється простотою і зручністю використання, а також функціональністю. Система Moodle дуже універсальна і чудово справляється із завданнями дистанційного навчання. Перевагами цієї платформи для дистанційного навчання майбутніх педагогів до роботи у початковій школі у контексті формування у них професійної компетентності є те, що це безкоштовна платформа для безкоштовного завантаження, встановлення та редагування, за допомогою неї можна створювати курси та керувати ними; створювати різні рівні тестування; проводити спілкування; публікувати навчальний контент у різних форматах, включаючи аудіо, відео та текст.

Для успішного виконання стратегічних завдань розвитку освіти та нарощування професійного потенціалу необхідно створити належні умови для оновлення змісту освіти та використання сучасних технологій навчання у формуванні професійної компетентності у майбутніх педагогів до роботи у початковій школі. З огляду на те, формування професійної компетентності у майбутніх педагогів до роботи у початковій школі має базуватися на принципах гуманізму, демократизму, системності, здатності до інновацій, інтеграції науки в освітній процес, перспективного розвитку, відкритості освіти, індивідуального цілепокладання, вибору, індивідуальної освітньої траєкторії та продуктивності навчання.

Висновки. Таким чином, за результатами проведених досліджень визначено, що професійна компетентність майбутнього педагога до роботи у початковій школі – це поєднання особистісних якостей, знання загальної культури та кваліфікації, уміння, системного володіння та гармонійного включення в педагогічну діяльність задля досягнення оптимальних результатів у професійній діяльності у початковій школі. Технології дистанційного навчання становлять суттєвий вплив на

формування професійної компетентності майбутніх педагогів до роботи у початковій школі, оскільки підвищують рівень ефективності навчання здобувачів вищої освіти в освітньому процесі на відміну від традиційної форми навчання. Дослідження показали, що для формування професійної компетентності майбутніх педагогів до роботи у початковій школі в умовах дистанційного навчання потрібно використовувати інформаційно-освітнє середовище закладів освіти, електронні навчальні та системні комплекси, персональні веб-сторінки, блоги та веб-квести, а також хмарні технології, пошукові системи, соціальні сервіси, серед яких особливе місце займає дистанційна платформа Moodle.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гавришко С. Г., Вдовенко В. В., Губарева Д. В. Підготовка вчителя початкової школи за допомогою ІКТ в умовах дистанційного навчання. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 10(15). С. 75-83.
2. Докучаєва В., Познанський Р., Швець І. Діджитал-компетентність як складова процесу формування педагогічної майстерності. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № (4). С. 242-254.
3. Кізім С. С. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів засобами ІКТ. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. пр. / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків: НТУ «ХПІ», 2013. Вип. 36-37 (40-41). С. 211-217.
4. Муковіз О. П. Вимоги до вчителя початкової школи у процесі дистанційного навчання. *Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика»*. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко ДГ, 2014. Випуск 16. С. 320-325.
5. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів / Автори-упоряд.: В. Є. Берека, А. В. Галас. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 496 с.
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736.
7. Яремчук Н. Імерсивні технології у професійній дистанційній підготовці вчителів початкової школи. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: педагогічні науки*. 2022. № 4 (73). С. 61-68.
8. Яремчук Н. Професійна дистанційна підготовка вчителя початкової школи: характеристика базових понять. *Освітні обрії*. 2022. № 54(1). С. 145-151.